

LUND UNIVERSITY

Som vem som helst

Kön, funktionalitet och idrottande kroppar

Apelmo, Elisabet

2012

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
Apelmo, E. (2012). *Som vem som helst: Kön, funktionalitet och idrottande kroppar*. [Doktorsavhandling (monografi), Sociologi]. Daidalos.

Total number of authors:
1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Elisabet Apelmo

Sammanfattning

”Som vem som helst”. Kön, funktionalitet och idrottande kroppar

Avhandlingens huvudsakliga syfte är att utforska unga kvinnors levda erfarenheter av en kropp som å ena sidan betraktas som avvikande – den fysiskt funktionsnedsatta eller rörelsehindrade kroppen – å andra sidan betraktas som presterande – den idrottande kroppen. De frågor som ställs i avhandlingen är hur de unga kvinnorna förhandlar de båda subjektpositioner som uppstår, vilka former för femininitet som finns tillgängliga för dem samt vilka motståndsstrategier som de utvecklar.

De forskningsfält inom vilka avhandlingen rör sig är kroppens sociologi, feministisk forskning, idrottsociologi samt disability studies. Studien syftar till en ökad medvetenhet om den funktionsnedsatta men också om den icke funktionsnedsatta eller funktionsfullkomliga kroppen inom samhällsvetenskaplig forskning. Genom att utforska marginalen kan även kunskap om centrum erhållas; genom att studera den Andra, avvikande kroppen, kan den normala kroppen synliggöras.

Bakgrund och forskningsfältet

Flera skiften har skett inom den del av funktionshindersrörelsen som organiserar människor med rörelsehinder. Ett första var att filantropi ersattes med självstyre. Rörelsens beroende av välgörenhet övergick vid 1970-talets slut till statligt stöd. Kollektiv organisering under 1960-talet ledde till att rörelsen blev en politisk maktfaktor (Förhammar 2004: 63). Då ställdes även krav från radikala kretsar på ökad individuell frihet, självbestämmande och jämlikhet (Bengtsson 2004: 39; Holme 2000: 67-68), vilka under 1980- och 1990-talen kom att omfattas mer generellt inom rörelsen.

Även de senare skiften som skett inom socialpolitiken tas upp. Sedan 1990-talet har bidragsnivåer sänkts och bidragskriterier snävats in (Lindqvist 2000: 414). De selektiva sociala och civila rättigheter som introducerades under 1990-talet har tillsammans med decentraliseringen lett till ökade skillnader beroende på bostadsort och socioekonomisk status (Lindqvist 2000: 413). Detta innebär ett skifte från en funktionshinderspolitik karakteriserad av en ”betoning av politik, kollektiv organisering och jämlikhet till betoning av marknad,

individualism och frihet” (Barron et al. 2000: 138), liksom en förskjutning från en universell till en mer liberal-konservativ välfärdsstat (Lindqvist 2000: 413).

I Sverige utvecklades funktionshinderforskningen under 1970-talet med syftet att utvärdera om funktionshinderspolitikens mål uppnåddes. Människor med funktionsnedsättningar definierades som problematiska och i behov av speciellt stöd, ett synsätt som fortfarande är förhärskande inom stora delar av den svenska forskningen (Söder 2005: 96-97). Internationellt har liknande kritik riktats mot funktionshinderforskningen från forskare verksamma inom disability studies, en emancipatoriskt inriktad forskning som växte fram under 1990-talet i Storbritannien och USA (Thomas 2007: 161-162). Brittiska aktivister och forskare kritiserade den medicinska förklaringsmodell som de menade hade varit dominerande inom funktionshinderspolitik, vård och omsorg, och som betraktar individens funktionella eller psykologiska begränsning som ”problemet” snarare än samhälleliga hinder. Funktionshinderforskaren Michael Oliver menar att denna modell underbyggs av ”the personal tragic theory of disability”: funktionsnedsättningen ses som en tragisk händelse som slumpartat har drabbat vissa individer, som därför bör behandlas med särskild tolerans (1996: 89). Oliver hävdar att det inte finns något kausalt samband mellan funktionsnedsättningen och det av samhället skapade funktionshindret. Därför är kroppen ointressant för funktionshindersrörelsen. Frågor rörande kroppen ses som privata och riskerar att splittra rörelsen (Oliver 1996: 35, 38-39; 2004: 25; se även Thomas 2007: 122). Kritiker har dock menat att i strävan att politisera de erfarenheter människor med funktionsnedsättningar har, avpolitiserar kroppen (Hughes and Paterson 1997: 331). Genom att bortse från subjektiva erfarenheter knutna till kroppen osynliggörs också skillnader rörande kön, ras, sexualitet, ålder och klass (Crow 1996: 221; Thomas 2007: 123).

Teoretiskt ramverk

Med utgångspunkt i filosoferna Maurice Merleau-Pontys (1945/2006) och Simone de Beauvoirs (1949/2008) fenomenologier skapas i avhandlingen ett sociologiskt teoretiskt ramverk som inkluderar kroppen. Fenomenologins styrka finns enligt en rad forskare i överbryggandet av dualismen mellan kropp och medvetande (Fagrell 2005; Hughes and Paterson 1997; Turner 2001). Medvetandet är förkroppsligat, det är ”ursprungligen inte ett ’jag tänker att’ utan ett ’jag kan’” (Merleau-Ponty 1945/2006: 99-100). Det är situerat i tid och rum. Situeringen påverkas av hur jag har levt och lever i världen, och hur omgivningen interagerar med mig. Vilken kropp jag har och mina fysiologiska förutsättningar är centrala,

liksom hur de jag möter reagerar på denna kropp. Skilda situationer resulterar i skilda praktiker och kroppsliga stilar (Young 1990/2002).

I interaktionen med omgivningen blir individen ett handlande subjekt. Aktörskapet är dock inte konfliktfritt utan kan hindras av andra aktörer eller strukturella maktrelationer och leder då till förtryck (Beauvoir 1949/2008: 30, 37). Beauvoir menar att individen också har ett ansvar att agera (1949/2008: 37). Förmågan att agera måste emellertid ses i skenet av hur stora begränsningarna är. Genom den politiska filosofen Lois McNay (2004) och hennes läsning av Pierre Bourdieus (1987/1990) "det sociala rummets fenomenologi" förtydligas dynamiken mellan strukturella begränsningar och individens utrymme för handlande. Tre av den politiska filosofen Iris Marion Youngs (1990/2002) fem aspekter av förtryck används för att förfinas analysen: marginalisering, kulturell dominans och våld.

I svenska språket saknas en term som benämner den kategori människor som på engelska kallas "ablebodied". Även inom disability studies framstår det att vara "ablebodied" som en icke-identitet än mer naturaliserad än exempelvis heterosexualitet (Shildrick 2000: 1). Medan forskning om kön, klass, etnicitet och sexualitet har studerat både under- och överordnade grupper, är detta relativt ovanligt inom empirisk forskning om funktionalitet (Söder and Grönvik 2008: 19). Ett par försök att förflytta fokus till den icke funktionsnedsatta kroppen har dock gjorts inom humaniora (Garland-Thomson 1997: 8; McRuer 2006). Gemensamt för dessa författare är att de knyter den icke funktionsnedsatta positionen till normalitet. Normaliteten definieras genom, och är på så sätt beroende av, det som anses vara avvikande. Ordningen dem emellan är hierarkisk: normaliteten är överordnad och innehar makt. Fokuset på den funktionshindrade kroppen gör sig också gällande när kategorin ska benämnas. Kön, klass, etnicitet och sexualitet rör alla, men används ofta i analogi med funktionsnedsättning. I avhandlingen används istället termen funktionalitet.

Metodologiska överväganden

Ståndpunktsteori

Feministisk metodologisk diskussion har utmanat traditionella idéer inom kvalitativ metod och betonat den hierarkiska relationen mellan forskaren och den beforskade (Harding 2004: 3; Narayan 2004: 217-218; Skeggs 2000: 35-36). De unga kvinnor som deltar i denna studie är kunskapssubjekt, inte passiva kunskapsobjekt. I strävan att överbrygga dikotomin mellan de kroppar som ses som funktionsfullkomliga och de som ses som bristfälliga och tragiska följer

texten den feministiska ståndpunktsteorins emancipatoriska ambition. Filmaren och den postkoloniala teoretikern Trinh T. Minh-ha (2002: 219) menar att de överordnade har ett ansvar att försöka förstå underordnades position och förmedla erfarenheter och kunskaper som tidigare varit tysta eller setts som oviktiga. En bärande tanke inom såväl ståndpunktsteorin som denna studie är också att kunskapen utgår från den situerade kroppen (Haraway 1988: 589).

Metoder och deltagare

För att få en initial förståelse för fältet inleddes studien med deltagande observation vid ett handikappidrottsläger för unga med fysiska, psykiska och/eller intellektuella funktionsnedsättningar samt vid fyra handikappidrottstävlingar, en nationell och tre internationella. Studiens deltagare rekryterades från idrottslägret och från handikappidrottsföreningar. De utövade kälkhockey, rullstolsbasket, bordtennis och ridning. Tio semistrukturerade intervjuer genomfördes med unga kvinnor, 15-28 år, flertalet varade runt en timme. En intervjuguide med tematiskt ordnade frågor användes som stöd för minnet, men de intervjuade uppmanades att tala fritt. Därtill har ytterligare mer eller mindre formella intervjuer gjorts med fem tränare, ledare och funktionärer vid lägret. Alla intervjuer spelades in, transkriberades och analyserades.

Med syftet att fånga erfarenheter av funktionshinder utifrån de unga kvinnornas synvinklar ombads tre av deltagarna att göra videodagböcker. En liten videokamera och ett lättviktsstativ lånades ut till dem under två månader. Medan intervjuerna framför allt berörde deltagarnas relation till fysisk aktivitet, deras kroppar och fysiska kapacitet, hade videodagböckerna ett bredare syfte. De ombads att filma sitt vardagsliv som om de skulle visa det för en främling. Videodagböckerna gjorde det också möjligt att fånga kroppsspråk och ansiktsuttryck kunde fångas. Videodagböckerna var mellan 85 och 110 minuter långa.

Resultat

”Jag är som vem som helst”

I de unga kvinnornas uppväxtberättelser framträder den självständiga, kapabla individen – jag kan – liksom begäret efter normalitet – jag är som vem som helst. I båda fallen finns ett implicit ”trots” min funktionsnedsättning. Flera av studiens deltagare distanserar sig från den tillskrivna subjektpositionen som beroende eller svag och i deras strävan efter autonomi och normalitet uppstår en dikotomi mellan styrka och svaghet. Autonomi knyts till maskulinitet

när de talar om tjejer som överbeskyddade av sina mödrar. Distanseringen från svaghet och beroende blir förståelig i ljuset av dels de återkommande diskussionerna om överbeskyddande föräldrar, dels de strömningar inom medier och i den politiska debatten i vilka bilden av den fria, oberoende kvinnan målas upp (Garland-Thomson 1997: 26; McRobbie 2007).

Intervjupersonerna kan dock inte uppnå autonomi i bemärkelsen att de kan göra allting själva, och detta gör dem avvikande.

Deras femininiteter tycks ifrågasatta på grund av funktionsnedsättningarna – att vara en pingla i rullstol framstår som otänkbart. De berättar att de har pojkvänner och framställer sig själva som attraktiva och heterosexuella unga kvinnor som ”kan ändå”, återigen ”trots” funktionsnedsättningarna.

Flera av de intervjuade berättar att de under uppväxten har varit deprimerade. Samtidigt som de framställer sig själva som normala och berättar att de har haft vänner och pojkvänner, har de stigmatiserats och, i ett fall, även mobbats. Mötet med handikappidrottsrörelsen och med ”andra i sin egen situation” upplevs som en vändning, här förstod de att ”det kunde fungera ändå”.

En motståndsstrategi är utplåningen av skillnader: jag är som du (autonom, kapabel, heterosexuell), trots min funktionsnedsättning. Ibland används disidentifikation och andrafiering som en del i denna strategi: jag är inte som de överbeskyddade eller lesbiska. En intervjuperson väljer medvetet att möta blickar för att undvika andrafiering: ”Jag ler. Då märker man att ’wow’ liksom, ’vilken tjej!’”, medan en annan berättar om sin tonårsrevolt, vilken tog sig uttryck i klädsel, musiksmak och ”fel” umgänge.

Kroppsliga erfarenheter

Här utforskas erfarenheter som mer specifikt utgår från kroppen. I analysen lyfts dubbelheten i intervjupersonernas många erfarenheter av sjukvården fram. Operationer görs i intervjupersonernas intresse samtidigt som ingreppen i deras kroppar leder till en förlust av kontroll och integritet. Vägran ta på sig sjukhusets underkläder och talet om vilken gipsfärg som är snyggast tolkas som ett sätt att värna om den personliga integriteten i en situation då kroppen utlämnas till andra. En av studiens deltagare upplever att hennes förmåga att själv fatta beslut om sitt liv ifrågasatts då vårdpersonalen utan hennes medgivande gör ett NUPP-test under hennes graviditet. Hon gör direkt motstånd genom att protestera mot testet och de många ultraljuden.

Funktionsnedsättningarnas föränderlighet belyses. Flera av deltagarna i studien rör sig på en kontinuerlig skala och ser sig inte som funktionshindrade när de ligger på sin

”normala” nivå. Merleau-Ponty (1945/2006) menar att kroppen består av två ”skikt”. En trappa kan vara hanterlig för den habituella kroppen, den vi är vana vid, men inte för den aktuella, nyopererade kroppen som för närvarande inte kan hantera den (Merleau-Ponty 1945/2006: 32).

Intervjupersonerna utsätts för kulturell dominans i form av stereotypisering och andrafiering då omgivningen förmodar att med den fysiska funktionsnedsättningen följer intellektuell funktionsnedsättning, samt då de möts av medömkan. De beskriver hur de kontrollerar eller döljer sina kroppar för att undgå stigmatisering, vad Erving Goffman benämner ”passing” (1963/1990: 92). En av studiens deltagare ger uttryck för ett dubbelt medvetande – hon vet genom tidigare erfarenheter hur andra brukar betrakta henne och definiera henne utifrån hennes funktionsnedsättning. Hennes strategi när hon råkar falla är att hon ler istället för att visa sina egentliga känslor, för att undvika medömkan.

Studios deltagare berättar också om njutningen i att ta ut sig eller få in en fullträff, om glädjen och lusten vid en promenad eller cykeltur, och motsätter sig därigenom den negativa synen på funktionshindrade som kännetecknade av brist och tragedi eller, annorlunda uttryckt, ”missing discourses of joy and happiness in relation to disability” (Sunderland et al. 2009: 703).

Olyckan och den därpå följande funktionsnedsättningen har enligt en av de unga kvinnorna gjort hennes kropp mindre snygg. Då hon berättar att hennes man har en ”jättesnygg” kropp och att hon själv gick till final i en modelltävling för rullstolsburna kvinnor visar hon dock att hon fortfarande har kvar sin (sexuella) attraktionskraft. En annan av de intervjuade klagar över sin acne: den är ”omänsklig” och att just hon drabbats är ”så himla orättvist”. Acnen framstår som värre än funktionsnedsättningen. Genom att på detta sätt uttrycka missnöje över den egna kroppen framställer de sig som ”normala” unga kvinnor.

Teknologi som kroppens förlängning

Merleau-Pontys (1945/2006: 107-108) redogörelse för hur nya instrument genom vanan kan bli till en förlängning av kroppen kombinerar med vetenskapshistorikern Donna Haraways (2008) cyborgmetafor för att undersöka hur hybriden maskin – människa kan användas för att problematisera idén om den hela, homogena kroppen.

Rullstolen har en central roll i andrafieringen av studiens deltagare. De berättar om främlingar som ställer frågor och stirrar, vilket bidrar till att de definieras utifrån sina diagnoser eller skador (Hughes 1999: 165). Stirrandet tycks mer svårhanterligt än frågorna då det sker från avstånd och inte inbegriper den direkta uppmaning till svar som frågorna gör.

Även positiv diskriminering knyts till användandet av teknologi, som när människor blir imponerade då en av intervjupersonerna ”trots” funktionsnedsättningen kör en bil som inte är anpassad.

Rullstolen har blivit till en förlängning av kropparna och därmed är utseende och funktion viktig. ”Fåtöljen” eller ”schabraket” representerar orörlighet och avvisas därför. De utmanar könsordningen inom idrotten genom att utöva traditionellt maskulina idrotter och genom att visa styrka, uthållighet och vilja till risktagande (Koivula 1999: 54). Samtidigt konstruerar de en mer traditionell femininitet då de motsätter sig synen på kvinnor med funktionsnedsättningar som varande könlösa och asexuella, som då en av intervjupersonerna beskriver sin rullstol som vore det en handväska: som ”fruktansvärt fin” och ”skitsnygg”. Som heterogena cyborger ifrågasätter de såväl dikotomin mellan organism/maskin, kropp med funktionsnedsättning/kropp utan funktionsnedsättning, aktiv/passiv, normal/avvikande, kvinnlig/manlig, som idén om en organisk essentialistisk helhet.

Den levda kroppen och välfärdsstaten

Förhållandet mellan de unga kvinnornas behov och rättigheter å ena sidan och välfärdsstaten å andra sidan analyseras liksom hur detta kommer till uttryck i kontakter med Försäkringskassan, barnhabiliteringen och sjukvården. Intervjupersonerna är beroende av offentliga institutioner för att erhålla exempelvis aktivitetsstöd, anpassning av hem, bilstöd och hjälpmedel. En av de unga kvinnorna berättar om obehaget inför den årliga ”samlingen” på barnhabiliteringen då en mängd specialister granskar hennes kropp. Den medicinska blicken objektifierar kroppen, och hon blir med Beauvoirs ord ett varande som existerar i sig, istället för att existera för sig (1949/2008: 195).

Den kluvenhet som de visar inför bidragsansökningar blir förståelig när den kopplas till det synsätt som framkom i diskussionen kring svensk funktionshinderspolitik och funktionshinderforskning. I enlighet med detta ses människor med funktionsnedsättningar som en utsatt och problematisk grupp, vilket studiens deltagare värjer sig mot. Den individualisering som skett inom svensk socialpolitik sedan 1990-talet spelar också in, och det på två sätt. För det första visar tidigare forskning att individualiseringen har lett till ökade krav på individens kunnande, engagemang och förmåga att hävda sina rättigheter (RFV 2002: 23). Detta synliggörs i materialet då de har svårt att förstå reglerna för att få hjälpmedel, och då betydelsen av den sökandes sociala position för att ha framgång i ansökningsprocessen framhålls. För det andra har individualiseringen av socialpolitiken generellt lett till å ena sidan en idealisering av det ansvarstagande, självreglerande subjektet, å andra sidan en

framställning av den legitima bidragstagaren som en särskilt utsatt och svårt sjuk eller funktionshindrad avvikare (Lundström 2011: 160). Detta uttrycks i materialet genom avståndstagandet från subjektspositionen som svag, beroende och negativ och ett framhållande av den egna styrkan och autonomin. Som medborgare upplever de unga kvinnorna därför en ambivalens inför det stöd från välfärdsstaten som de har rätt till och är beroende av.

”Jag tycker att vi också ska få en... chans att vara med.”

Frågan om skolämnet idrott och hälsa utmärkte sig eftersom sex av de intervjuade berättade om problem. Det rörde sig om erfarenheter av exkludering – vad som inom skolforskningen kallas befrielse från undervisningen – särbehandling och utpekning, som när en lärare inför klassen sa ”du gör på ditt lilla vis”. I de fall då en dialog med läraren saknas ges inte heller någon möjlighet för deltagarna i studien att påverka undervisningen.

Det tycks svårt för lärarna att se de unga kvinnorna som de idrottsintresserade ungdomar de är. En förklaring kan vara att dessa kvinnor i vissa undervisningsmoment inte kan tävla med övriga elever när det gäller de prestationer eller resultat som enligt Larsson et al (2005: 19) ligger till grund för lärarnas bedömning. Nedsatt muskelkapacitet eller förlamade muskler gör att studiens deltagare omöjligt kan utföra samtliga de moment som ingår i undervisningen på samma vis som klasskamraterna. En annan tolkning är att lärarnas vilja att generellt skona flickor från krav som förutsätts vara svåra för dem (Larsson et al. 2005: 21) förstärks av synen på de med funktionsnedsättningar som bristfälliga.

Studiens deltagare använder sig av olika motståndsstrategier. Medan ett par intervjupersoner inte är med på vissa moment, väljer en annan bort gymnasiets idrott och hälsa. Att låta bli att vara fysiskt aktiv är enligt Larsson et al en vanlig form av motstånd bland flickor och tolkas ofta av läraren som ointresse (2005: 21-22). En viktig skillnad är dock att det i föreliggande studie rör sig om flickor som är synnerligen aktiva på fritiden. En av de unga kvinnorna använder sig av en strategi som eventuellt har en större potential att förändra synen på funktionshindrade elever, då hon genom att visa läraren sina SM-medaljer i simning framhåller sin kompetens, och får ett högre betyg. När intervjupersonerna, slutligen, berättar om den stigmatisering de utsatts för, undviker de att hamna i offerposition genom att förminska allvaret i situationen med fraser som ”det var verkligen inget hon sa för att vara elak” eller genom att i intervjun byta från ”jag” till ”vi” och på detta sätt få ett kollektiv i ryggen.

Handikappidrottsrörelsen

En textanalys görs av två policyprogram: *Handikappidrottspolitiskt program* (SHIF 2006) och *Idrotten vill – en sammanfattning av idrottsrörelsens idéprogram* (RF 2009a), med syfte att jämföra hur idrottens effekter på kroppar och på samhället beskrivs. SHIF motverkar sitt eget syfte att inkludera människor med funktionsnedsättningar och integrera dem i samhället, då de framställer dem som avvikande och underordnade människor utan funktionsnedsättningar. Genom att beskriva människor med funktionsnedsättningar som svaga, i behov av social integration och som en börda för de offentliga finanserna, upprätthåller SHIF gamla stereotyper. Genom att utelämna en jämställdhetsdiskussion bidrar SHIF till synen på människor med funktionsnedsättningar som könlösa och till fortsatt exkludering av kvinnor med funktionsnedsättningar. Slutligen, genom att utelämna demokratisk fostran och förmågan att lämna positiva bidrag till samhället, konstrueras människor med funktionsnedsättningar som passiva mottagare i den svenska välfärdsstaten snarare än som kapabla, aktiva medborgare som är värdefulla tillgångar i samhället, inklusive idrottsvärlden.

Idrottande kroppar

I analysen av de unga kvinnornas erfarenheter av handikappidrottsrörelsen framkommer att de efterfrågar hård och seriös träning. De vänder sig mot den överdrivna hänsyn som tas och den infantiliserande träning som erbjuds i en del föreningar. ”Daltandet” inom handikappidrotten kan förklaras med synen på dessa människor som offer för en personlig tragedi. Detta betraktelsesätt är närvarande i exempelvis SHIFs policyprogram.

Inom svensk handikappidrott erbjuds, med endast något enstaka undantag, inga damlag. Flickor och unga kvinnor är hänvisade till herrlag, där de är i minoritet. Medan en av studiens deltagare överhuvud taget inte fick speltid i det lag hon under en period tränade med, berättar flera andra om problem med att ta och ges plats och ansvar på plan eller som ledare, och en känsla av att ständigt ligga steget efter. Deltagarna vittnar vidare om vad Young (1990/2002) benämner som våld: en homofob och sexistisk jargong inom handikappidrotten, i ett fall även om sexuella trakasserier från såväl medspelare som tränare. De hamnar också till viss del utanför de sociala sammanhangen i herrlagen. Inte heller den sociala integration, som SHIF har som ett av sina huvudmål, fungerar alltså tillfredställande för de unga kvinnorna. Sammantaget leder detta till en begränsning av de unga kvinnornas möjlighet att genom idrottande förflytta sig från positionen som objekt för andra till aktiva subjekt (Bourdieu 1998/1999: 82).

Det är endast i herrlagen som de som är intresserade av lagidrott kan få den fysiskt tuffa utmaning de vill ha. Ett par av de unga kvinnorna menar att de sporras av att träna med de fysiskt starkare och snabbare männen och en intervjuperson njuter av de gånger hon lyckas tackla omkull långa killar under matcherna. Hon känner samhörighet med kvinnor i andra lag och de gläds åt varandras framgångar på plan. Kvinnornas kamp mot männen framstår som en match i matchen, som dock endast den ena parten är medveten om. Men, som en av dem påpekar: ”[man måste] verkligen tycka att sporten är väldigt rolig för att fortsätta med den”.

Motstånd görs i form av aktivt arbete för förändring som har startats av de unga kvinnorna själva. Arbetet för att få till ett damlandslag inom en av idrotterna är ett exempel på detta. De tjejgrupper som startats i ett flertal föreningar och som arbetar för att de unga kvinnorna ska finna sin egen röst är ytterligare ett.

Ett svagt ”vi” kontra ett starkt jag

I materialet uppstår paradoxalt nog en polarisering mellan den svaga, vilket kan uttryckas genom tillhörigheten till ett ”vi”, och den starka individen. Subjektspositionen som stark, positiv och kapabel – som en reaktion mot den svaga, negativa – är en av få som finns tillgängliga för dem. Med den positiva och starka inställningen, liksom med distanseringen från offerpositionen, följer dock inte bara en svårighet att klaga utan också att uttrycka smärta, förtvivlan eller trötthet över att vardagen är besvärlig. I materialet höjs förvisso många kritiska röster, och de berättar om snubblande och urinläckage. Samtidigt återkom ofta svaret ”nej, det är bra” i olika varianter. Detta tolkas i avhandlingen som uttryck för oviljan att visa negativa känslor.

I frasen ”jag är som vem som helst” och dess många varianter i det empiriska materialet, inryms begäret efter normalitet. Enligt samma logik som gör att den tillskrivna svagheten leder till framhävandet av styrka, leder den avvikelse som påläggs dem till framhävandet av en accentuerad normalitet. Den könlöshet som tillskrivs människor med funktionsnedsättningar tyder på att om funktionaliteten inte är ”normal”, finns det inte utrymme för ytterligare en kategorisering. En tolkning av materialet är att det annorlundaskap som funktionsnedsättningen anses utgöra i familjen liksom i samhället, ses som en utsatthet som måste uppvägas med normalitet, vilket har lett till att intervjupersonerna socialiserats in i en kompensatorisk vanlighet.

Syftet med denna avhandling är att synliggöra de unga kvinnornas levda erfarenheter av den kropp som å ena sidan betraktas som avvikande, å andra sidan som presterande. Detta är ett av avhandlingens bidrag till de fyra forskningsfälten kroppens sociologi, feministisk forskning, idrottsociologi samt disability studies. Under arbetet med texten har emellertid även den funktionsfullkomliga kroppen varit synnerligen närvarande: som filantrop i funktionshindersrörelsens barndom och senare som välgörenhetsivrare eller som den mediekonsument som tycker synd om offren och beundrar de hjältar som lyckas ”trots” sin funktionsnedsättning. Den funktionsfullkomliga kroppen finns även inom delar av forskarvärlden som studerar den utsatta och beroende gruppen och, i en extra stark, hälsosam och presterande version, inom idrottsrörelsen. Än viktigare är dess närvaro i intervjupersonernas självpresentationer som kommer till uttryck i fraserna ”jag kan” och ”jag är som vem som helst”. Förhoppningen är att även synliggörandet av den funktionsfullkomliga kroppen ska bidra till en perspektivförskjutning inom de fyra ovan nämnda fälten.

Utgivare (mars 2013): Bokförlaget Daidalos, Bergsjödalen 54b, 415 23 Göteborg,
www.daidalos.se

Referenser

- Barron, Karin, Michailakis, Dimitris, och Söder, Mårten (2000), 'Funktionshindrade och den offentliga hjälpapparaten', i Marta Szebehely (red.), *Välfärd, vård och omsorg. Statens offentliga utredningar* (Stockholm: Fritzes offentliga publikationer), 137-170.
- Beauvoir, Simone de (1949/2008), *Det andra könet*, (Stockholm: Norstedts pocket).
- Bengtsson, Hans (2004), 'Vägen till personlig assistans', i Kerstin Gynnerstedt (red.), *Personlig assistans och medborgarskap* (Lund: Studentlitteratur), 39-71.
- Bourdieu, Pierre (1987/1990), *In other words: essays toward a reflexive sociology* (Oxford: Polity).
- (1998/1999), *Den manliga dominansen* (Göteborg: Daidalos).
- Crow, Liz (1996), 'Including all of our lives: Renewing the social model of disability', i Jenny Morris (red.), *Encounters with strangers: feminism and disability* (London: Women's Press), 206-226.
- Fagrell, Birgitta (2005), 'Den handlande kroppen. Flickor, pojkar, idrott och subjektivitet', *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 26 (1: 5), 65-80.
- Förhammar, Staffan (2004), 'Svensk handikappolitik: från separation till integration?', i Staffan Förhammar och Marie C. Nelson (red), *Funktionshinder i ett historiskt perspektiv* (Lund: Studentlitteratur), 45-65.
- Garland-Thomson, Rosemarie (1997), *Extraordinary bodies: figuring physical disability in American culture and literature* (New York: Columbia University Press).
- Goffman, Erving (1963/1990), *Stigma: notes on the management of spoiled identity* (Harmondsworth: Penguin Books).
- Haraway, Donna (1988), 'Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective', *Feminist Studies*, 14 (3), 575-599.
- (2008), *Apor, cyborger och kvinnor: att återuppfinna naturen* (Eslöv: Brutus Östlings bokförlag Symposion).
- Harding, Sandra (2004), 'Introduction: Standpoint theory as a site of political, philosophic, and scientific debate', i Sandra G. Harding (red.), *The feminist standpoint theory reader: intellectual and political controversies* (New York, N.Y.: Routledge), 1-15.
- Holme, Lotta (2000), 'Begrepp om handikapp: en essä om det miljörelativa handikappbegreppet', *Handikapp: synsätt, principer, perspektiv* (Lund: Studentlitteratur), 67-78.
- Hughes, Bill (1999), 'The Constitution of Impairment: modernity and the aesthetic of oppression', *Disability & Society*, 14 (2), 155-172.
- Hughes, Bill och Paterson, Kevin (1997), 'The social model of disability and the disappearing body: towards a sociology of impairment', *Disability & Society*, 12 (3), 325-340.
- Koivula, Nathalie (1999), *Gender in sport* (Stockholm University).
- Larsson, Håkan, Fagrell, Birgitta, och Redelius, Karin (2005), 'Kön Idrott Skola', *Idrottsforum.org*.
<http://www.idrottsforum.org/articles/larsson/larsson_fagrell_redelius/larsson_fagrell_redelius051214.html> Tillgänglig: 12.11.09.
- Lindqvist, Rafael (2000), 'Swedish disability policy: from universal welfare to civil rights?', *European Journal of Social Security*, 2 (4), 399-418.
- Lundström, Ragnar (2011), *Den kalkylerande medborgaren: bidragsfusk i svensk välfärdsdebatt 1990-2010* (Umeå: Sociologiska institutionen, Umeå universitet).
- McNay, Lois (2004), 'Agency and experience: gender as a lived relation', *Sociological review*, 52 (2), 173-190.
- McRobbie, Angela (2007), 'Top girls? Young women and the post-feminist sexual contract', *Cultural Studies*, 21 (4/5), 718-737.

- McRuer, Robert (2006), *Crip theory: cultural signs of queerness and disability* (New York: New York University Press).
- Merleau-Ponty, Maurice (1945/2006), *Kroppens fenomenologi* (Göteborg: Daidalos).
- Minh-ha, Trinh T. (2002), 'Olikhet: sär-skilt för kvinnor i tredje världen', i Catharina Eriksson, Maria Eriksson Baaz, och Håkan Thörn (red.), *Globaliseringens kulturer* (Nora: Nya Doxa), 215-230.
- Narayan, Uma (2004), 'The project of feminist epistemology: perspectives from a nonwestern feminist', i Sandra G. Harding (red.), *The feminist standpoint theory reader: intellectual and political controversies* (New York, N.Y.: Routledge), 211-224.
- Oliver, Michael (1996), *Understanding disability: from theory to practice* (London: Macmillan).
- RF (2009a), "Idrotten vill – en sammanfattning av idrottsrörelsens idéprogram".
<<http://www.rf.se/Dokumentbank/>> Tillgänglig: 12.11.09.
- RFV (2002), *Frihet och beroende: personer med funktionshinder beskriver samhällets stödsystem* (RFV analyserar, 2002:1; Stockholm: Riksförsäkringsverket).
- SHIF (2006) Handikappidrottspolitiskt program [online text], Svenska Handikappidrottsförbundet
<<http://www.handikappidrott.se/templates/Page.aspx?id=1615>> Tillgänglig: 12.11.09.
- Shildrick, Margrit (2000), 'Becoming vulnerable: contagious encounters and the ethics of risk', *Journal of Medical Humanities*, 21 (4), 215-227.
- Skeggs, Beverley (2000), *Att bli respektabel: konstruktioner av klass och kön* (Göteborg: Daidalos).
- Sunderland, Naomi, Catalano, Tara, och Kendall, Elizabeth (2009), 'Missing discourses: concepts of joy and happiness in disability', *Disability & Society*, 24 (6), 703-714.
- Söder, Mårten (2005), 'Hur det är eller hur det bör vara? Om normativa inslag i social forskning om funktionshinder.', i Mårten Söder (red.), *Forskning om funktionshinder: problem, utmaningar, möjligheter* (Lund: Studentlitteratur), 85-102.
- Söder, Mårten och Grönvik, Lars (2008), 'Intersektionalitet och funktionshinder', i Lars Grönvik och Mårten Söder (red.), *Bara funktionshindrad? Funktionshinder och intersektionalitet* (Malmö: Gleerup).
- Thomas, Carol (2007), *Sociologies of disability and illness: contested ideas in disability studies and medical sociology* (Basingstoke: Palgrave Macmillan).
- Turner, Bryan S. (2001), 'Disability and the Sociology of the Body', i Katherine D. Seelman, Michael Bury, och Gary L. Albrecht (red.), *Handbook of disability studies* (Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications), 252-266.
- Young, Iris Marion (1990/2002), *Att kasta tjejkast: texter om feminism och rättvisa* (Stockholm: Atlas).